

VITENSKAPELIG
HØYSKOLE
Norwegian School of
Theology, Religion and Society

Nåde den som tror

En analyse av Nadia Bolz-Webers teologi om nåde, og en drøfting av hvordan denne forståelsen av nåde kan yte ressurser i møte med menneskers grunnleggende sårbarhet.

Margrethe Stangenes

Veileder

Førsteamanuensis Kristin Graff-Kallevåg

MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn,
AVH5045: Masteroppgave i kirkelig undervisning (15 ECTS), 2024, vår

Antall ord: 11992

Forord

Det er påskevandring i kirka. Jeg er på jobb som menighetspedagog, og skal lede en gruppe unge voksne med psykisk utviklingshemning gjennom påskefortellingen. Vandringsen foregår med stor innlevelse fra deltagerne. Etterpå samler vi oss rundt orgelet, og kantoren spør om noen vil synge en sang for oss. «Ja, jeg kan synge You raise me up, den handler jo i hvert fall om påske» sier en mann i 20-årene, og slår armen ut mot den tomme grav-kulissen. Så synger han med orgelakkompagnement. Det er vakkert. Jeg blir så berørt, og tårene triller. En av jentene ser mine tårer, og kommer og holder rundt meg og gir meg en god klem .

Etterpå må jeg gå i meg selv og stille spørsmålet: Hva er sårbarhet? Jeg gikk til dette oppdraget med en innstilling om at jeg så gjerne ville vise disse menneskene, i all deres sårbarhet, et lite glimt av Guds nåde. Så ble alt snudd på hodet. «Disse sårbare menneskene» viste meg litt av Guds nåde, og jeg var den som fremsto som sårbar!

Jeg hadde lyst til å skrive masteravhandling om et tema som er relevant i min arbeidshverdag; en hverdag som ofte innebærer møter med mennesker i sårbare livssituasjoner. Bøkene til Nadia Bolz-Weber og hennes forkynnelse om nåden har lenge interessert meg. Da Kristin foreslo utforskning av Nadia Bolz-Webers teologi som mulig avhandlingstema, var det som om lyset gikk opp for meg. Selvfølgelig skulle jeg skrive om hennes teologi om nåden, dette forunderlige mysteriet. Jeg ville analysere den i lys av luthersk rettferdiggjørelseslære, et tidligere fordypningstema som jeg gjerne ville grave dypere i. Og jeg ville relatere nådeteologien til menneskers grunnleggende sårbarhet, et alltid like aktuelt tema hvor enn vi befinner oss i troen og i livet.

Nåde den som tror... Et utsagn med en lett sarkastisk snert, helt i Bolz-Webers ånd! Men også en dyp sannhet; kanskje må du tro det, for å se det...

Takk til flokken min som tålmodig har innfunnet seg med at enhver samtale i denne perioden har dreiet inn på temaet nåde og sårbarhet!

Takk til mine medstudenter for deling av latter og tårer; dere har gjort dette studiet til enda mye mer enn en faglig kompetanseheving.

Takk til Kristin for innsiktsfull og inspirerende veiledning!

Sammendrag

Avhandlingen er en analyse av nådeforståelsen i Nadia Bolz-Webers teologi. Jeg analyserer Bolz-Webers nådeteologi i lys av luthersk rettferdiggjørelseslære, og drøfter hvordan nåde, slik den her blir forstått, kan være en ressurs i møte med menneskers grunnleggende sårbarhet. Problemstillingen er: Hvordan kan nådeteologi være en ressurs i møte med menneskers grunnleggende sårbarhet?

Analysemateriale er to bøker av Nadia Bolz-Weber: *Pastrix. The Cranky, Beautiful Faith of a Sinner & Saint* (2013) og *Accidental saints. Finding God in all the wrong people* (2015). Metoden jeg benytter er tematisk innholdsanalyse.

Teori om luthersk rettferdiggjørelseslære bygger i hovedsak på Harald Hegstads *Gud, verden og håpet. Innføring i kristen dogmatikk* (2015). Som teori for å belyse sårbarhet brukes artikler av Leif Gunnar Engedal samt Kristin Graff-Kallevåg og Sturla J. Stålsett.

I analysen viser jeg at flere sentrale aspekter ved tradisjonell luthersk rettferdiggjørelseslære finnes igjen i Bolz-Webers teologi, selv om det fremkommer noen forskjeller, for eksempel i vektleggingen av den forensiske nådeforståelsen. Samtidig som hun hovedsakelig står i kontinuitet med tradisjonell luthersk rettferdiggjørelseslære, er Bolz-Weber nytenkende og fortolker budskapet om nåde inn i en ny tid og kontekst.

Et funn er at mens det innenfor noen tolkninger av luthersk teologi legges vekt på at sårbarhet er en svakhet som kan reduseres ved nådens frigjørende kraft, har Bolz-Weber et noe mer positivt syn på sårbarhetens muligheter; som styrke eller ressurs. Her konkluderer jeg med at selv om vi kan se på sårbarhet som en styrke og ikke bare en svakhet, er det i et sårbarhetsperspektiv særlig viktig at nådeforkynnelsen må være et budskap om frihet. Nådeteologi må ikke bidra til å opprettholde undertrykkelse eller lidelse ved å forherlige for eksempel ydmykhet og selvoppofrelse på bekostning av rettferdighet og frihet.

I drøftingen diskuterer jeg hvordan nådeteologi kan relateres til noen av sårbarhetens mange ulike dimensjoner. Jeg reflekterer i denne sammenheng også over om problemstillingens spørsmål kan snus på hodet slik at man også kan spørre: Hvordan kan menneskers grunnleggende sårbarhet være en ressurs i møte med Guds nåde?

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Tema og begrunnelse for studien.....	1
1.2	Problemstilling, forskningsspørsmål, avgrensning og begrepsavklaring	2
1.3	Materiale.....	3
1.4	Metode.....	4
1.4.1	Strategi	4
1.4.2	Refleksjon rundt forskerrollen	5
1.5	Disposisjon	5
2	Teori	6
2.1	Hva er luthersk nåde-teologi? Kort redegjørelse	6
2.1.1	Hva sier luthersk rettferdiggjørelseslære om nåde?	6
2.1.2	«Rettferdighet» som bibelsk begrep.....	6
2.1.3	Jakten på nåden	7
2.1.4	En forensisk eller en effektiv nåde-forståelse?.....	8
2.1.5	Synder eller rettferdig? Å bli tilregnet nåden	9
2.1.6	Forholdet mellom nåde og gjerninger	9
2.1.7	Frigjørende nåde.....	9
2.2	Sårbarhetsteori	10
2.3	Graff-Kallevåg og Stålsett: Tre kategorier av sårbarhet.....	10
2.3.1	Sårbarhet som ulempe	11
2.3.2	Sårbarhet som noe uunngåelig	11
2.3.3	Sårbarhet som ressurs.....	11
2.4	Engedal: Fire dimensjoner av sårbarhet	12
2.4.1	Relasjonen til naturen.....	12

2.4.2	Relasjonen til medmennesket.....	12
2.4.3	Relasjonen til fellesskapet.....	13
2.4.4	Selv-relasjonen.....	13
2.5	Teoriene sett i forhold til hverandre.....	14
3	Analyse.....	15
3.1	Alt springer ut av nåde.....	15
3.2	Nåden; en ufortjent gave.....	16
3.3	Ingen klatring i stigen.....	18
3.4	Samtidig synder og hellig.....	20
3.5	Bibelen er ikke Gud.....	22
3.6	Fra Gud, til oss.....	23
3.7	Sårbarhetens rolle i Bolz-Webers nådeteologi.....	25
4	Drøfting.....	27
4.1	Kan nåde «kurere» sårbarhet?.....	27
4.2	Luther, Bolz-Weber og hellige syndere. Om noen dimensjoner av luthersk rettferdigjøreleslære i Bolz-Webers nådeteologi.....	28
4.3	Hvordan relatere læren om nåde til menneskelig sårbarhet? En kritisk refleksjon... ..	28
4.4	Nåde og sårbarhet; forholdet mellom religion som tankesett og erfart virkelighet... ..	30
4.5	Sårbarhet som svakhet og som styrke. En døråpner for nåden?.....	32
5	Oppsummerende konklusjon.....	33
6	Kilder.....	34

1 Innledning

1.1 Tema og begrunnelse for studien

Nåde er et viktig begrep i læren om den kristne tro, og helt sentralt i luthersk lære om rettferdiggjørelsen. I følge luthersk teologi er nåden grunnlaget for frelse, og ene og alene Guds verk, gitt som gave, og ikke noe mennesker selv kan gjøre seg fortjent til (Hegstad, 2015, s. 182ff).

Den amerikanske lutherske teologen Nadia Bolz-Weber (f. 1969) tolker budskapet om nåden inn i en nåtidig, jordnær kontekst. I følge henne er nåden en kraft som kan sette mennesker i stand til å leve sine liv som den de er, i all sin grunnleggende og særskilte sårbarhet.

I kirken Bolz-Weber var med å grunnlegge i Denver, Colorado i 2008; «House for All Sinners and Saints», kan mange av medlemmene sies å tilhøre såkalt sårbare grupper, som for eksempel rusmisbrukere, hjemløse, voldsutsatte og skeive. Bolz-Weber beskriver disse (ironisk) som «feil folk». Men også «vanlige folk» tiltrekkes av dette budskapet, og denne spesifikke kirken har måttet begrense adgangen for mennesker «utenfra» fordi pågangen er så enorm. Bolz-Weber har, med sitt budskap om nåde, også fått innpass i amerikanske medier. I sosiale medier har hun en stor følgerskare. Dette vekker min interesse! Bolz-Weber er en luthersk prest som i sin forkynnelse stadig vender tilbake til begrepet «grace» - nåde. Hva er det ved hennes forkynnelse som gjør at luthersk lære om nåden oppleves som relevant for så mange ulike mennesker? Har hun tatt noe bort eller lagt noe til, for å få luthersk nådeteologi til å passe inn i sin kontekst? Altså; hvilke dimensjoner i tradisjonell luthersk rettferdiggjørelseslære vektlegger Bolz-Weber i sin nådeteologi? Og hvordan relaterer hennes teologiseringen om nåde til den grunnleggende menneskelige sårbarhet? Dette er noen av spørsmålene jeg vil undersøke i min avhandling.

Å møte menneskers søken etter ressurser som kan finnes i den kristne tro, for å håndtere livet i all dets sårbarhet, er et viktig tema innenfor emnet «kirkelig undervisning». Budskapet om nåde står helt sentralt i kristen troslære. Det er således relevant innenfor dette fagfeltet å undersøke hvilke ressurser Bolz-Webers nådeforståelse kan bringe med seg i møte med den grunnleggende menneskelige sårbarheten.

1.2 Problemstilling, forskningsspørsmål, avgrensning og begrepsavklaring

På bakgrunn av ovennevnte spørsmål, formulerer jeg følgende problemstilling: Hvordan kan nådeteologi være en ressurs i møte med menneskers grunnleggende sårbarhet?

I arbeidet med å svare på problemstillingen skal jeg undersøke disse forskningsspørsmålene:

Hvilke dimensjoner av luthersk rettferdiggjørelseslære kommer til uttrykk i Nadia Bolz-Webers teologi om nåde?

Hvordan relaterer Nadia Bolz-Weber læren om nåden til menneskelig sårbarhet?

Hvilke ressurser kan nådeteologi, slik den er forstått og beskrevet ovenfor, yte i møte med menneskers grunnleggende sårbarhet?

Avhandlingen begrenser seg til å undersøke nådebegrepet slik det framkommer i to av Bolz-Webers bøker, og i luthersk rettferdiggjørelseslære slik den forklares i Harald Hegstads innføring i dogmatikk: *Gud, verden og håpet*.

Sentrale begreper i problemstillingen er «nåde», «ressurs» og «sårbarhet». Begrepet «nåde», som kan sies å være avhandlingens omdreiningspunkt, vil defineres og behandles i både teoridelen, analysedelen og drøftingsdelen. «Ressurs» forstår jeg her på den måten at teologi og religion kan brukes til orientering og endring i menneskers liv. Jeg bruker Jan-Olav Henriksens teori som grunnlag for denne tenkningen. Selv om ikke begrepene orientering og endring brukes eksplisitt gjennom avhandlingen, bortsett fra i et eget kapittel i drøftingsdelen, er det dette som ligger i betydningen av «ressurser».

Med «sårbarhet» mener jeg den sårbarheten Engedal kaller «*et fellesmenneskelig eksistensielt grunnvilkår*» (Engedal, 2015, s. 103), og dette skal jeg definere og behandle mer utførlig i teoridelen. I hovedsak omtaler jeg den fellesmenneskelige sårbarheten som «grunnleggende sårbarhet», mens den individuelle sårbarheten som plasserer mennesker i spesielle sårbare eller utsatte grupper omtales som «særskilt sårbarhet».

Begrepet «saint» brukes i tittelen på begge bøkene jeg bruker som hovedmateriale. Begrepet er oversatt til «helgen» i de norske utgivelsene. I noen sammenhenger kan den norske

forståelsen av begrepet «helgen» ha en annen nyanse (beskrive en som er veldig god, altså har gjort seg fortjent til det) enn det jeg oppfatter er Bolz-Webers intensjon med begrepet «saint» (beskrive en som har mottatt Guds rettferdiggjørende nåde, altså ufortjent). I forståelsen av nåde er skillet mellom fortjent og ufortjent helt vesentlig. I min analyse og drøfting, som nettopp handler om forståelsen av nåde, kan bibelske begreper som «hellig» eller «rettferdig» være mer sakssvarende.

1.3 Materiale

Mitt hovedmateriale er to bøker av Nadia Bolz-Weber: *Pastrix. The Cranky, Beautiful Faith of a Sinner & Saint* (2013) og *Accidental saints. Finding God in all the wrong people* (2015). Nadia Bolz-Weber er forfatter og medforfatter av flere bøker. De to bøkene jeg har valgt som mitt analysemateriale er de hvor jeg oppfatter at hun tydeligst meisler ut sin teologiske profil. I bøkene deler hun raust og lite selvhøytidelig fra sine egne og andre menneskers erfaringer, fra liv som ofte er både kronglete og krevende. Som tidligere stand-up-komiker bruker hun et tidvis sarkastisk språk, og hun sparer ikke på selvironien. Men når hun snakker om nåden er hun tydelig: Hver og en av oss trenger nåde, og nåden finnes for oss alle. Bolz-Weber sier i *Accidental Saints*: «But if I got what I deserved in this life, I'd be screwed – so instead, I receive that grace for what it is: a gift» (Bolz-Weber, 2015, s. 19). I min analyse av bøkene til Bolz-Weber skal jeg altså undersøke hvordan hun teologiserer rundt denne gaven – nåden.

Som grunnlag for å redegjøre for nådens rolle i tradisjonell luthersk rettferdiggjørelseslære bruker jeg Harald Hegstads *Gud, verden og håpet. Innføring i kristen dogmatikk* (2015). Dette materialet og begrunnelse for valget av det vil få en nærmere presentasjon i teorikapitlet. Det samme gjelder artiklene om sårbarhetsteori; Kristin Graff-Kallevåg og Sturla J. Stålsett: «Vulnerability in the arena of strenght» (2021) og Leif Gunnar Engedal: «Når ansikt åpner seg. Sårbarhet som grunnvilkår i kristen livstydning» (2015).

1.4 Metode

1.4.1 Strategi

Analysen er avhandlingens største del, og metoden jeg skal bruke her er tematisk innholdsanalyse (Grenholm, 2006, s. 216). I følge Grenholm skal en slik innholdsanalyse bestå av tre elementer: En klargjøring av tekstens innhold, forslag til relevante tolkninger av innhold som kan oppfattes eller vektlegges på ulike måter, og til sist; at tekstens innhold sees i sammenheng med innholdet i andre (relevante) tekster (Grenholm, 2006, s. 219). I analysedelen skal jeg altså legge fram innholdet i Bolz-Webers tekster om nåde, og reflektere rundt hvordan hennes tekster kan tolkes. Jeg skal også se teksten i sammenheng med andre relevante tekster, og analysere den ved hjelp av teori fra disse tekstene. I dette tilfellet er relevante tekster først Hegstads beskrivelse av hva luthersk rettferdiggjørelseslære sier om nåde, og videre to utvalgte artikler om sårbarhet. Analysedelen vil altså belyse mine to første forskningsspørsmål. Jeg velger her å la teori og materiale virke inn på hverandre; jeg jobber «nedenfra» med å analysere Bolz-Webers teologi slik den i praksis kommer til syne i hennes tekst, samtidig som jeg belyser den «ovenfra» med utvalgt teori. Videre refleksjon rundt forskningsspørsmålene skjer i drøftingsdelen.

I utgangspunktet var planen å holde meg til nådetemaet i analysen, og så tilføre perspektivet om sårbarhet i drøftingsdelen. Men underveis i arbeidet ble det tydelig for meg hvilken sentral plass sårbarhetsfenomenet har i Bolz-Webers teologi. Det ble derfor hensiktsmessig å ta dette perspektivet med i et eget kapittel i analysedelen.

For å kunne gjennomføre en vitenskapelig tekstanalyse er det viktig å ha en faglig tilnærming til teksten, altså å kunne se den med et faglig utenfrablikk. Grenholm beskriver hvorfor det er viktig å kunne skille mellom objektspråk og analysespråk når man analyserer en tekst (Grenholm, 2006, s. 217). Mens objektspråket er det språket som brukes i tekstgrunnlaget, og som er preget av den tradisjonen eller sjangeren man skriver innenfor, er analysespråket et «metaspråk» som hjelper oss til, med et faglig og teoretisk utenfrablikk, å beskrive og belyse innholdet i objektspråket (Grenholm, 2006, s. 217). For at min analyse skal være vitenskapelig etterprøvable er det viktig at jeg skiller tydelig mellom objektspråk og analysespråk.

I analysedelen skal jeg altså analysere Bolz-Webers nådeteologi, og i drøftingsdelen skal jeg reflektere over hvilke ressurser for orientering og endring nådeteologien kan yte i møte med menneskers grunnleggende sårbarhet. I deler av drøftingen nevnes Henriksens teori om teologiens rolle i forhold til orientering og endring eksplisitt, ellers ligger den der som et bakteppe.

1.4.2 Refleksjon rundt forskerrollen

For at avhandlingen skal bli balansert, er det viktig at jeg er bevisst på min egen rolle i forhold til det materialet jeg skal analysere. Jeg jobber i Den norske kirke, og har et personlig forhold til det å tro, og til hva nåde kan bety i menneskers liv. Slik sett er jeg en «insider» i forhold til avhandlingens tema. Men oppgaven min nå er å se dette temaet i et faglig teoretisk perspektiv. Da kan det være nødvendig at jeg prøver å ta synsvinkelen til en «outsider», altså anlegger et utenfrablikk. Dette vil kunne tilføre min analyse flere vinklinger, og gjøre den vitenskapelig etterprøvable.

Det å ha et «insider»-forhold til det man skal forske på gir opplagt også mange muligheter, ikke bare begrensninger. Graff-Kallevåg og Kaufmann viser til hvordan Pål Repstad i sin bok *Mellom nærhet og distanse* (2007) behandler spørsmålet om hvilke fordeler og ulemper forskerens nærhet til forskningsobjektet kan gi, og hvordan han peker på mulige fallgruver som selvsensur eller unyanserte, forutinntatte holdninger (Graff-Kallevåg & Kaufmann, 2018, s. 20). Med bevissthet om dette skal jeg forsøke å unngå disse fallgruvene. Samtidig er det et viktig perspektiv at mastergraden som denne avhandlingen inngår i, er erfaringsbasert. Jeg vil derfor på noen områder, for eksempel når jeg skal reflektere over erfart sårbarhet, kunne dra nytte av den nærheten jeg har til tematikken i analysematerialet.

1.5 Disposisjon

Avhandlingen er bygd opp på følgende måte: Innledningkapittelet presenterer tema, problemstilling, materiale og metode. Så følger en teoridel hvor jeg redegjør for luthersk rettferdiggjørelseslære som jeg skal anvende som teoriperspektiv i analysedelen, samt at jeg presenterer sårbarhetsteorier som jeg skal anvende i analyse- og drøftingsdelen. Analysedelen

følger så som avhandlingens største del; her utforskes Nadia Bolz-Webers teologi om nåde. I drøftingsdelen skal jeg så se på hvordan den ovennevnte nåde kan yte ressurser for orientering og endring i møte med menneskers grunnleggende sårbarhet.

2 Teori

2.1 Hva er luthersk nåde-teologi? Kort redegjørelse

2.1.1 Hva sier luthersk rettferdiggjørelseslære om nåde?

Nadia Bolz-Weber plasserer seg selv innenfor luthersk teologisk tradisjon. Hun er særlig opptatt av begrepet nåde. Nådebegrepet er sentralt i luthersk rettferdiggjørelseslære og innenfor hele soteriologien, altså læren om frelsen. I min analyse av Bolz-Webers teologi om nåde skal jeg undersøke det som jeg har formulert i forskningsspørsmålet: Hvilke dimensjoner av luthersk rettferdiggjørelseslære kommer til uttrykk i Nadia Bolz-Webers teologi om nåde?

For å kunne behandle dette spørsmålet trenger jeg en sammenlignbar tolkning av hva luthersk rettferdiggjørelseslære sier om nåden. Jeg velger her å bruke Harald Hegstads innføring i kristen dogmatikk; *Gud, verden og håpet* (2015)¹, som, på linje med Bolz-Webers framstilling, er en tolkning av luthersk teologi. Grunnen til at jeg velger Hegstads framstilling som sammenligningsgrunnlag, er at den er en lærebok som brukes i teologiundervisning, og som er ment å skulle si noe om hva luthersk teologi er og hvordan den kan forstås og anvendes i vår tid og vår kontekst.

2.1.2 «Rettferdighet» som bibelsk begrep

I Det gamle testamentet henger rettferdighetsbegrepet nøye sammen med det å ha en livsførsel som følger Guds vilje og overholder Guds lov. Rettferdighet kan forstås som godhet, mens

¹ Jeg har i forrige semester skrevet en oppgave i dogmatikk hvor jeg redegjorde for luthersk rettferdiggjørelseslære med Hegstads «Gud, verden og håpet» (2015) som en av kildene. Innholdet i dette kapittelet ligger til dels tett opp mot den forrige oppgaven, men teksten og formuleringene er nyskrevet.

urettferdighet oppfattes som synd (Hegstad, 2015, s. 180). Gud² omtales som en dommer som «dømmer verden med rettferd» (Sal 9,9, Bibel 2011³), slik at den som lever rett kan gå fri, mens den urettferdige blir dømt (Hegstad, 2015, s.180). Bildet av Gud som en rettferdig dommer innebærer også at Gud kan rette opp urettferdighet som har rammet de svakeste, og slik kan Guds rettferdighet minne om begrepet «frelse» (Hegstad, 2015, s. 181).

I Det nye testamentet bringer særlig Paulus inn en utvidet forståelse av rettferdighetsbegrepet. I Romerbrevet 3,20 sier han: «For ikke noe menneske blir rettferdig for Gud på grunn av gjerninger som loven krever». Han hevder altså at det ikke er mulig for mennesker å oppnå rettferdighet gjennom gode gjerninger eller gjennom å følge Guds lov. I stedet peker han på at Guds rettferdighet er en *frelsende* rettferdighet (Hegstad, 2015, s. 181). Paulus sier at det er troen som fører til rettferdiggjørelse (forstått som frelse): «For vi hevder at mennesket blir rettferdiggjort ved tro, uten lovgjerninger» (Rom 3,28).

2.1.3 Jakten på nåden

Teologien som rådet i Luthers samtid forstod gjerne nåden som en gave fra Gud som bar frukt i menneskers liv slik at de kunne bli rettferdige for Gud (Hegstad, 2015, s. 182). Dette samarbeidet mellom nåden og egen prestasjon i forhold til å «bære frukt», var problematisk for Luther, fordi han aldri kunne kjenne seg sikker på at hans egen innsats, hans egne «frukter», var nok til å fortjene frelsen. Luther søkte etter den nådige Gud og en visshet om at frelsen ikke var avhengig av menneskets gjerninger. I Romerbrevet fant han nøkkelen til sin nye forståelse, da han innså at Guds rettferdighet ikke er en rettferdighet som dømmer eller krever, men en rettferdighet som blir gitt av nåde, ved tro (Hegstad, 2015, s. 182). Selv om Luther er opptatt av at gjerninger har en rettmessig plass i en troendes liv, har de ingen plass i denne forståelsen av rettferdiggjørelsen; her er det troen alene (latin: *sola fide*) som fører til frelse (Hegstad, 2015, s. 182).

² Jeg velger å konsekvent i min tekst bruke betegnelsen «Gud», ikke han, hun eller hen, selv om det kan føre til dårligere språklig flyt.

³ Alle videre bibelsitater er også hentet fra Bibel 2011.

2.1.4 En forensisk eller en effektiv nåde-forståelse?

Den tradisjonelle katolske forståelsen av rettferdiggjørelsen legger vekt på at nåden er en fornyende kraft som skaper en forandring i mennesket. Denne kraften fører til vekst og utvikling, gode gjerninger, og, det endelige resultatet; rettferdiggjørelse og frelse. Dette kalles en *effektiv forståelse*, av latin *effectus*; «virkning» (Hegstad, 2015, s. 185). Satt på spissen kan man kanskje si at nåden har den virkning at den kan gi mennesket kraft til å, til en viss grad, bidra til sin egen rettferdiggjørelse.

Luther forstod rettferdiggjørelsen på en alternativ måte; han fremmet tanken om en *forensisk forståelse*, av latin *forum*; «domstol». Denne forståelsen bygger på en juridisk tankegang, og innebærer at rettferdiggjørelsen skjer for Guds domstol, bare på grunn av nåde i Jesus, og uten noe grunnlag i eller bidrag fra mennesket selv (Hegstad, 2015, s. 185). Denne forståelsen gav Luther frelsesvisshet, fordi løftet om frelse for Jesu skyld fritok ham for tanken om at han måtte prestere for å oppnå sin egen rettferdiggjørelse (Hegstad, 2015, s. 185).

Nyere lesning av Luthers tekster, først og fremst innen finsk lutherforskning, har vist at Luther ikke uten videre kan sies å stå for en rendyrket forensisk forståelse av rettferdiggjørelsen (Hegstad, 2015, s. 186). Dette henger sammen med hvordan man definerer *troens* rolle. Hegstad formulerer spørsmålet om troens rolle slik: «Dersom rettferdiggjørelsen helt og holdent foregår utenfor mennesket, men likevel skjer ved tro, hvordan kan man da unngå at troen blir forstått som en menneskelig gjerning?» (Hegstad, 2015, s. 185-186). De finske lutherforskerne peker på at Luther var opptatt av betydningen av forholdet mellom Kristus og den troende; særlig dette at mennesket ved troen blir tilregnet Kristi rettferdighet og dermed får del i Kristus selv (Hegstad, 2015, s. 186). Det er altså ikke sin egen rettferdighet den troende skal dømmes etter, men Kristi rettferdighet i den enkelte troende.

Denne måten å lese Luthers tekster på kan være en forståelsesnøkkel for å se hvordan den forensiske og den effektive forståelsen av rettferdiggjørelsen henger sammen. Både det forensiske aspektet; at Gud erklærer den troende for rettferdig, og det effektive aspektet; at rettferdiggjørelsen innebærer fornyelse, har sitt grunnlag i at Kristus bor i mennesket (Hegstad, 2015, s. 186). På denne måten blir troen mer enn en rent menneskelig gjerning; den blir et uttrykk for at Kristus har tatt bolig i den troende (Hegstad, 2015, s. 186).

2.1.5 Synder eller rettferdig? Å bli tilregnet nåden

Et nøkkelbegrep i forståelsen av luthersk rettferdiggjørelseslære er å bli *tilregnet* Guds rettferdighet (Hegstad, 2015, s. 183). Dette innebærer at Gud erklærer at det troende mennesket i Guds øyne er rettferdig, selv om det faktisk er en synder (Hegstad, 2015, s. 183). Det er ikke menneskets egen rettferdighet som er grunnlag for denne tilregningen, men Kristi rettferdighet, altså en rettferdighet som kommer utenfra mennesket når Kristus tar bolig i den troende. Luther betegnet denne prosessen som «det salige bytte»: Kristus tar menneskets synd på seg, og gir det i stedet sin rettferdighet (Hegstad, 2015, s. 183).

Der hvor den katolske forståelsen ser rettferdiggjørelsen som en prosess, ser Luther den som noe som skjer i det øyeblikket et menneske kommer til tro (Hegstad, 2015, s. 184). Det er også viktig for Luther å poengtere at det ikke er troen selv som er det avgjørende, men «den Kristus som troen tror på» (Hegstad, 2015, s. 184).

2.1.6 Forholdet mellom nåde og gjerninger

Selv om Luther avviser tanken om at mennesket kan bli rettferdiggjort på grunn av gjerninger, er han opptatt av at gjerningene har en plass i den troendes liv. Gjerningenes funksjon i luthersk teologi oppsummerer Hegstad med at troen på Kristus må føre til gode gjerninger, fordi det å følge Guds vilje er godt, og fordi andre mennesker har bruk for disse gjerningene (Hegstad, 2015, s. 184). De gode gjerningene er således en naturlig følge av at den troende har mottatt nåden, men aldri en forutsetning for å motta nåden.

2.1.7 Frigjørende nåde

«Guds nåde setter fri» er overskriften på en uttalelse fra Bispemøtet ved 500-årsmarkeringen av reformasjonen. Bispemøtet oppsummerer slik det de kaller for «den gode kjernen i arven etter Luther» (Bispemøtet, 2017). At nåden setter fri er et sentralt trekk i luthersk teologi. Et eksempel på dette er Martin Luthers traktat «Om den kristne frihet»⁴ fra 1520. Her nevner

⁴ Min utgave av denne er hentet fra *Reformasjon nå* (2016), se litteraturlista for utfyllende informasjon.

Luther stadig «frihet» i samme åndedrag som rettferdiggjørelse, frelse, liv og seier; altså frukter av Guds nåde som vi får gjennom troen på Kristus.

2.2 Sårbarhetsteori

I problemstillingen spør jeg hvordan Nadia Bolz-Webers teologi om nåde kan være en ressurs i møte med menneskers grunnleggende sårbarhet. For å svare på dette må jeg definere hva jeg mener med denne formen for sårbarhet. Jeg skriver her altså ikke om spesifikke sårbare grupper, men om sårbarheten som er en del av alle menneskers grunnleggende livsvilkår.

Jeg tar utgangspunkt i to artikler om sårbarhet: Kristin Graff-Kallevåg og Sturla J. Stålsett: «Vulnerability in the arena of strenght» (2021) og Leif Gunnar Engedal: «Når ansikt åpner seg. Sårbarhet som grunnvilkår i kristen livstydning» (2015). Begrunnelsen for å velge disse artiklene er at de begge ligger i skjæringspunktet mellom teologi og psykologi, som er et relevant utgangspunkt for å drøfte forholdet mellom nådeteologi og sårbarhet.

Mens Engedal presenterer en teori om sårbarhet, lager Graff-Kallevåg og Stålsett i sin artikkel en kategorisering av tre ulike sårbarhetsforståelser. For enkelhets skyld vil jeg videre i avhandlingen bruke betegnelsen «sårbarhetsteori» om begge artiklene. Jeg gir her en kort redegjørelse for hovedpunktene i disse teoriene.

2.3 Graff-Kallevåg og Stålsett: Tre kategorier av sårbarhet

Kristin Graff-Kallevåg og Sturla J. Stålsett gjør i «Vulnerability in the arena of strenght» (2021) en analyse av preken holdt under gudstjenester i forbindelse med internasjonale sportsarrangementer. I den forbindelse utvikler de en kategorisering av tre ulike nivåer eller kategorier av sårbarhet. Jeg vil her skissere opp de tre kategoriene, da det er dette som har størst relevans for mitt tema, uten å gå inn i prekenanalysene.

2.3.1 Sårbarhet som ulempe

På det første «nivået» defineres sårbarheten som en ulempe; noe som bør overvinnes. Sårbarheten sees her som en trussel om f.eks. ødeleggelse, skade, død eller skam, og står i motsetning til ønsket om sikkerhet, trygghet, selvbeherskelse og styrke (Graff-Kallevåg & Stålsett, 2021, s. 4). Sårbarheten kan likevel i noen tilfeller spille en verdifull rolle i mellommenneskelige relasjoner, i det at den kan aktivere vår ansvarsfølelse og handlekraft i møte med andres behov, og slik bidra til å redusere deres sårbarhet (Graff-Kallevåg & Stålsett, 2021, s. 4). Uansett er fokuset at sårbarhet er noe som bør bekjempes, og dette er ifølge Graff-Kallevåg og Stålsett et vanlig syn på sårbarhet som fenomen.

2.3.2 Sårbarhet som noe uunngåelig

På det neste nivået beskrives sårbarhet som et uunngåelig trekk ved den menneskelige natur, og dette faktum kan møtes med enten passiv resignasjon eller et aktivt gjensvar (Graff-Kallevåg & Stålsett, 2021, s. 4). Dette åpner muligheten for at sårbarheten kan være en kilde til å utvikle positive egenskaper som handlekraft, mestringsstrategier og resiliens (psykologisk motstandsdyktighet) (Graff-Kallevåg & Stålsett, 2021, s. 4). Selv om denne tilnærmingen kan inneholde muligheter for positiv utvikling, inneholder den i like stor grad muligheter for en negativ utvikling. Derfor defineres sårbarheten også på dette nivået som en uønsket tilstand.

2.3.3 Sårbarhet som ressurs

I motsetning til de foregående, understrekes i den tredje kategorien sårbarhetens implisitte mulighet for følsomhet, påvirkelighet og åpenhet (Graff-Kallevåg & Stålsett, 2021, s. 4). På dette nivået er sårbarheten en styrke som kan føre til menneskelig vekst og utvikling, og den bør ikke bekjempes, men tvert imot bekreftes, beskyttes, utfordres og omfavnes (Graff-Kallevåg & Stålsett, 2021, s. 4). Sårbarhet og styrke sees her ikke som motsetninger, men som egenskaper som henger sammen i komplekse mønstre (Graff-Kallevåg & Stålsett, 2021, s. 4).

2.4 Engedal: Fire dimensjoner av sårbarhet

Leif Gunnar Engedal skriver i artikkelen «Når ansikt åpner seg. Sårbarhet som grunnvilkår i kristen livstydning» (2015) om møtet med sårbare unge innenfor kirkens trosopplæring. Selv om han i denne artikkelen har fokus på en «særlig sårbar» gruppe, er han også opptatt av et grunnleggende perspektiv på sårbarhet, nemlig at «Sårbarheten er *et fellesmenneskelig eksistensielt grunnvilkår*» (Engedal, 2015, s. 103).

Engedal definerer fire dimensjoner av sårbarhet med utgangspunkt i sammenhengen mellom sårbarhet og relasjon. Helheten som disse dimensjonene utgjør kaller han for «den relasjonelle veven» (Engedal, 2015, s. 106). Engedal sier at disse fire dimensjonene viser til «*ulike, men tett sammenvevde, gjensidig avhengige og alltid interagerende sider av vår livsvirkelighet*» (Engedal, 2015, s. 103). Samtidig er «den relasjonelle veven» forankret i og holdt oppe av relasjonen til Gud (Engedal, 2015, s. 103). Jeg skal her gi en kort skissering av Engedals fire dimensjoner av sårbarhet som fellesmenneskelig eksistensielt grunnvilkår.

2.4.1 Relasjonen til naturen

Mennesket er skapt i Guds bilde (Imago Dei), men samtidig skapt av jord (1 Mos 2,7), og har dermed sin identitet og tilhørighet både hos Gud og, med sin dødelige kropp og sårbare sjel, i resten av skaperverkets store sammenheng (Engedal, 2015, s. 106-107). Engedal kaller mennesket for «en gyllen tråd i den store økologiske veven» (Engedal, 2015, s. 107). Han fremhever at menneskets avhengighet av Gud og forankring i det skapte er å regne som to sider av samme sak, og det samme gjelder for sammenhengen mellom naturens sårbarhet og menneskets sårbarhet; «Når økosystemenes sårbarhet overbelastes og naturmiljø brytes ned, rammes også menneskers livsmuligheter» (Engedal, 2015, s. 107).

2.4.2 Relasjonen til medmennesket

Alt menneskelig liv forutsetter en avhengighet av andre, og i møtet mellom mennesker oppstår uunngåelig «et dynamisk samspill mellom avhengighet og sårbarhet, makt og avmakt, omsorg og avvising» (Engedal, 2015, s. 107). I tilknytningsteori understrekes viktigheten av anerkjennende samspill og omsorg fra andre, og der dette mangler vil den medfødte

sårbarheten bli en krevende byrde (Engedal, 2015, s. 107). Psykologen Wennerberg uttrykker det slik: «Vår opplevelse av oss selv er ufravikelig forbundet med en opplevelse av hvordan andre forholder seg eller har forholdt seg til oss...» (Wennerberg, 2011, sitert i Engedal, 2015, s. 108). Dette spillet mellom vår sårbarhet og vår avhengighet av andre innebærer også at en kontinuerlig fordeling av ansvar og makt er en del av enhver menneskelig relasjon. Løgstrup formulerer det slik:

Vor afhængighed af hinanden betyder, at vi er genstand for magtudøvelse, og at vi selv udøver magt. Vi befinder os aldrig nogen sinde i et magttomt rum. Den enkeltes livsudfoldelse er også altid en udfoldelse af hans magt over andre. Livs- og magtudfoldelse kan ikke skilles ad. (Løgstrup, 1972, sitert i Engedal, 2015, s. 108)

Vi har makt til å gjøre godt eller påføre skade, og andre har denne samme makten over oss. Sårbarheten er således både eksistensiell og tvetydig; den kan gå begge veier (Engedal, 2015, s. 108).

2.4.3 Relasjonen til fellesskapet

Den sosiokulturelle dimensjonen innebærer at relasjonen mellom mennesker alltid er mer enn bare det personlige; vi er alle del av større fellesskap, kulturer, tradisjoner og ulike sosialiseringsarenaer. Maktforhold og opplevelsen av tilhørighet i ulike fellesskap påvirker våre virkelighetsbilder og vårt syn på oss selv (Engedal, 2015, s. 109). Fellesskapene kan etablere ulike skiller; f.eks. mellom «rett» og «galt», «vi» og «de andre», «tilhørighet» og «utestengelse», og den som fratras tilgang til fellesskapet blir satt i en svært sårbar posisjon. Den sosiokulturelle dimensjonen i det relasjonelle samspillet kan slik «få direkte følger for livskvalitet og helse» (Engedal, 2015, s. 109).

2.4.4 Selv-relasjonen

I et menneskes selv-forhold samles erfaringer fra alle de andre relasjonene som livet leves i, og disse erfaringene blir i selv-forholdet «tilgjengelige for bevisstgjøring og refleksjon» (Engedal, 2015, s. 109). Denne bevisstgjøringen bygger alltid på vår opplevelse av hvordan

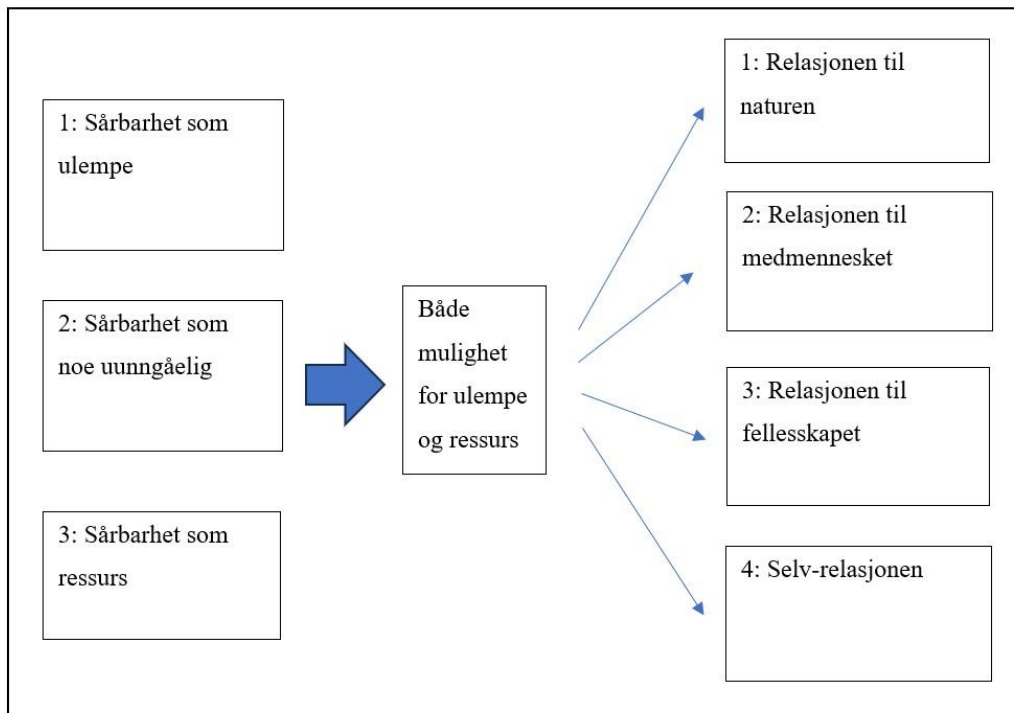
andre oppfatter oss, og vi er altså avhengig av relasjonelle sammenhenger for å kunne definere oss selv. Engedal siterer Wennerberg som omtaler spenningen mellom begrepene «relatedness» og «self-definition», altså om hvordan jeg må ha noen å relatere meg til for å kunne definere meg selv, og som sier at: «Mennesket blir til, blir virkelig for og i seg selv, i den andres blick» (Wennerberg, sitert i Engedal, 2015, s. 110). Engedal beskriver selv hvordan denne eksistensielle spenningen har stor betydning for vår forståelse av sårbarhet: «Kvaliteten i det som møter oss i samspillet med omgivelsene, avgjør om sårbarheten åpner for tillit og godhet eller for ødeleggelse og angst. Slik vil det som skjer i det sosiale og relasjonelle mellomrommet, prege vårt *selv-forhold*» (Engedal, 2015, s. 110).

2.5 Teoriene sett i forhold til hverandre

Når Engedal definerer sårbarhet som «et fellesmenneskelig eksistensielt grunnvilkår» (Engedal, 2015, s. 103), plasserer han seg i utgangspunktet i den midterste av de tre kategoriene til Graff-Kallevåg og Stålsett, altså den som beskriver sårbarhet som noe som er uunngåelig; nettopp i det at han kaller den et «grunnvilkår». Men jeg oppfatter det ikke slik at han heller mer mot den ene enn den andre ytterligheten; at sårbarheten sees mest som en ulempe eller mest som en ressurs. Snarere forstår jeg det slik at i alle de fire dimensjonene som Engedal beskriver, ligger muligheten *både* for at sårbarheten kan være en tung byrde (ulempe), for eksempel når vi utsettes for andres maktmisbruk (Engedal, 2015, s. 108), men *også* for at sårbarheten kan være en styrke (ressurs), for eksempel fordi den kan gjøre oss åpne for å vise, og ta imot, tillit og godhet (Engedal, 2015, s. 110).

I hver av Engedals fire dimensjoner finner vi altså igjen muligheten for de tre ulike nivåene eller kategoriene av sårbarhet. Jeg oppfatter likevel en nyanseforskjell; mens Graff-Kallevåg og Stålsett beskriver den uunngåelige sårbarheten som uønsket, framstår den hos Engedal i utgangspunktet mer nøytralt.

Forholdet mellom Graff-Kallevåg og Stålsetts tre sårbarhetskategorier og de fire dimensjonene i Engedals relasjonelle vev, har jeg forsøkt å skissere i denne enkle modellen:

3 Analyse

3.1 *Alt springer ut av nåde*

I Nadia Bolz-Webers bøker er budskapet om nåden stadig nærværende. Hun reflekterer over hvordan nåden kan komme til syne; i menneskemøter, i bibeltekster, i kirkeårets rytme og i gudstjenestens liturgi.

I *Patrix* (2013) presenterer Bolz-Weber det hun lærte i sitt første møte med luthersk teologi. Undervisningen ble gitt av «Pastor Ross», under overskriften «Grace». Pastor Ross sier at alt springer ut av dette ene; nåden (Bolz-Weber, 2013, s. 48). Hans undervisning om luthersk teologi og nådeforståelse blir av Bolz-Weber sammenfattet i fem korte punkter. Disse punktene fremkommer, gjennom lesingen av Bolz-Webers tekster, også som grunnlaget for hennes teologi.

Jeg skal bruke disse punktene som utgangspunkt for min analyse ved å presentere dem i innledningen til hvert av de fem følgende kapitlene i analysedelen. Jeg vil undersøke hvordan

Bolz-Weber aktualiserer de fem punktene i sine tekster, og dermed altså hvordan hun teologiserer omkring nåde. Jeg skal bruke Hegstads tolkning av luthersk rettferdiggjørelseslære, slik jeg oppsummerte den i forrige kapittel, som analyseredskap for å undersøke hvilke dimensjoner av luthersk lære som kommer til uttrykk i Bolz-Webers teologi, og hvordan hun fortolker læren om nåden. Teoriene om sårbarhet som jeg har presentert, vil jeg videre anvende for å belyse hvordan Bolz-Weber relaterer nådeteologien til den menneskelige sårbarhet.

3.2 Nåden; en ufortjent gave

- *God's grace is a gift that is freely given to us. We don't earn a thing when it comes to God's love, and we only try to live in response to the gift.* (Bolz-Weber, 2013, s. 49)

Under det første punktet definerer Bolz-Weber nåden som en gave som er gitt oss gratis og uten noe grunnlag i egen fortjeneste. Vi prøver å la livene våre gjenspeile nådens gave som vi har mottatt, men livsførselen vår er ikke det som avgjør om vi får del i nåden. Denne vinklingen; å se nåden som en gave, er et gjentakende tema i Bolz-Webers tekster. I *Accidental Saints* skriver hun f.eks: «I receive that grace for what it is: a gift» (Bolz-Weber, 2015, s. 19).

I *Pastrix* vier Bolz-Weber et kapittel til å fortelle historien om Asher. Asher ble født som Mary Christine, men endret i voksen alder offisielt identitet og ble den mannen han gjennom hele livet hadde følt seg som. Et viktig tema i dette kapittelet er *identitet*, både om hvordan vi ser oss selv, og hvordan vi kan forestille oss at Gud ser oss. En nøkkel til å forstå hvordan Gud ser på oss finnes i dette sitatet: «Identity. It's always God's first move. Before we do anything wrong and before we do anything right, God has named and claimed us as God's own» (Bolz-Weber, 2013, s. 138). Altså; før vi har gjort noe som helst galt og før vi har gjort noe som helst riktig, har Gud allerede erklært at vi tilhører Gud. Det handler om en identitet som blir gitt oss av Gud. Gud forstås som handlende subjekt; vi er ufortjent mottakere.

Nåden kalles altså en «gave», men like viktig er det at den er «ufortjent», den er altså aldri en belønning for noe riktig vi har gjort eller noe galt vi har latt være å gjøre. Bolz-Weber tolker det slik at vi mottar nåden fordi Gud har erklært at vi tilhører Gud.

Kapittelet om Asher i *Pastrix* innledes med bibelteksten fra Lukas 4, hvor Jesus føres ut i ørkenen for å fristes av djevelen. Umiddelbart før denne hendelsen er Jesus blitt døpt av Johannes i Jordan, og da lød en røst fra himmelen: «Du er min sønn, den elskede, i deg har jeg min glede» (Lukas 3,22). I Bolz-Webers tolkning handler dette om den identiteten Gud gir Jesus; elsket sønn. Gud gir seg altså ved Jesu dåp til kjenne som en røst som proklamerer dette; Jesus er Guds elskede sønn. På samme måte gjelder dåpens nåde for oss; i dåpen proklamerer Gud at vi er Guds. Gud er det handlende subjektet og vi er ufortjent mottakere: «...the thing I love about baptism is that it is about God`s action upon us and not our decision to «choose» God» (Bolz-Weber, 2013, s. 141).

I dette viktige kapittelet om nåde og identitet, gir Bolz-Weber en innføring i Martin Luthers vei til nådeforståelse og frelsesvisshet. Hennes fortelling står i kontinuitet med sentrale punkter i luthersk rettferdiggjørelseslære slik vi så i kap. 2.1.3 at Hegstad fremstiller den. Hun begynner med å vise til Paulus` omvendelse på veien til Damaskus (Apg 9), som ender med at Paulus får en grensesprengende opplevelse av Guds nåde: «That`s when Paul finally understood grace. Paul finally understood that God`s ability to name and love us is always greater than our ability to make ourselves worthy of either thing» (Bolz-Weber, 2013, s. 135). Bolz-Weber forteller så hvordan, femten hundre år senere, augustinermunken Martin Luther kjempet med tvil og usikkerhet på om han var verdig og troende nok til å kunne regne seg som frelst, eller om en eller annen liten synd eller forglemmelse kunne være nok til å sende ham rett i fortapelsen. Løsningen fant han i Paulus brev til romerne, der han leste om hvordan mennesker blir frelst av nåde, og ikke gjennom gjerninger (Bolz-Weber, 2013, s. 135). Bolz-Weber forteller at det gikk opp for Luther at kirken hadde løyet for ham om hvordan man blir frelst. Han hadde blitt opplært til at kristen tro handlet om å være så god som mulig, og utføre alle slags bestemte gjerninger som gagnet kirken og som visstnok også skulle blidgjøre Gud. Bolz-Weber oppsummerer friskt med å si at «If you want to know what sparked the Protestant reformation, it was the fact that Martin Luther stopped buying lies about God and the church. When Luther finally understood grace, there was no going back» (Bolz-Weber, 2013, s. 135).

Videre hevder Bolz-Weber at den samme løgningen som holdt Luther fast i uvisshet om hvorvidt han kunne regne seg som frelst, også gjør seg gjeldende for mennesker i enkelte kristne miljøer i dag. Forkynnelse om en streng og hevngjerrig Gud som krever at vi skal oppføre oss på bestemte måter, kan gi inntrykk av at kristen tro handler om å bli et best mulig menneske.

Bolz-Weber har selv vokst opp i en sammenheng («Church of Christ») hvor målsettingen om å være «god» syntes å være altoverskyggende: «It did not seem to me, even back then, that God`s grace or the radical love of Jesus was what united people in the Church of Christ; it was their ability to be good» (Bolz-Weber, 2013, s. 24).

I spørsmålet om vi selv kan gjøre oss fortjent til Guds nåde gjennom våre gjerninger eller vår godhet, støtter Nadia Bolz-Weber seg på Martin Luther, som lærer at våre gjerninger eller vår godhet ikke betyr noen ting i møte med Gud. Bolz-Weber oppfordrer oss til å stå imot alle forsøk på å fratvinge oss vissheten om at vi er frelst kun av Guds nåde. Hun foreslår at vi svarer på slike forsøk med å si: ««I am baptized» or «I am God`s,» because nothing else gets to tell you who you are» (Bolz-Weber, 2013, s. 142). Selv om mye i verden vil prøve å overbevise oss om at det ikke er så enkelt, hevder Bolz-Weber at sannheten om nåden er «... that God`s grace is free and for all and that we are all beloved children of God and that there is nothing we can do to make God love us any more or any less» (Bolz-Weber, 2013, s. 136).

3.3 Ingen klatring i stigen

- *No one is climbing the spiritual ladder. We don`t continually improve until we are so spiritual we no longer need God. We die and are made new, but that`s different from spiritual self-improvement.* (Bolz-Weber, 2013, s. 49)

Med dette punktet peker Bolz-Weber på at nåden blir gitt oss en gang for alle. Det er ikke slik at vi gradvis utvikler vår åndelighet. Hvis det hadde vært slik ville vi kunne kommet til et punkt der vi er så åndelige at vi ikke lenger trenger Gud, og det ville vært meningsløst. Den død og oppstandelse som nåden gir oss del i, er fullkommen og fullendt, ikke en start på en prosess der vi stadig skal forbedre oss.

Her legger Bolz-Weber seg helt opp til den tradisjonelle lutherske måten å forstå nåden på, som i utgangspunktet bygger på en forensisk nådeforståelse (Kap 2.1.4. og Hegstad, 2015, s. 185). Dette er en juridisk forståelse av nåden, og den innebærer at nåden blir gitt som en domsavsigelse, der den som står tiltalt blir frifunnet. I luthersk tankegang er frifinnelsen ikke et resultat av at den tiltalte er uskyldig, men at dommen er gjort opp for i og med Jesu død. Det blir derfor riktig og rettfærdig at den skyldige (det troende mennesket) går fri.

Bolz-Weber sier i *Accidental Saints* at hun finner større mening i uttrykket «Blessed exchange» («Det salige bytte») enn i begrepet «Substitutionary atonement» («Stedfortredende soningsdød») (Bolz-Weber, 2015, s. 18). Disse to begrepene henviser til to ulike forsoningsteorier, altså forståelser av den frelsende betydningen av Jesu død og oppstandelse. Ted Peters skriver om frelseslære (soteriologi) og forsoning (atonement) i sin artikkel «Six Ways of Salvation: How does Jesus Save?» (2006). Han forklarer den stedfortredende soningsdøden med at Jesus ble menneske slik at Jesus kunne dø i vårt sted og slik gjenopprette rettferdigheten som synden hadde ødelagt (Peters, 2006, s. 230). Det salige bytte forklarer han slik: «Christ now takes unto himself the negativities of our lives: Our sins, our guilt, our subjection to suffering and death. In exchange, Christ shares with us the forgiveness of sins and the power of resurrection unto eternal life» (Peters, 2006, s. 232). Peters hevder at «det salige bytte» er en luthersk forståelse av forsoningslæren (Peters, 2006, s. 232). Bolz-Weber beskriver rettferdiggjørelsen i forensiske termer, mer i kontinuitet med «det salige bytte» enn med «stedfortredende soningsdød»: «... what happens at the cross is a blessed exchange. God gathers up all our sin, all our broken-ass junk, into God`s own self and transforms all that death into life. Jesus takes our crap and exchanges it for his blessedness» (Bolz-Weber, 2015, s. 18).

Som vi så i kap 2.1.4 står den forensiske nådeforståelsen i motsetning til den katolske forståelsen, den såkalte effektive nådeforståelsen. Den effektive forståelsen ser på nåden som en fornyende kraft som kan føre til vekst og utvikling, med rettferdiggjørelse og frelse som endelig resultat. Innenfor denne forståelsesmåten kan nok gjerne nåden bli sett på som en «stige» (jfr. sitatet i starten av kapittelet). Slik jeg leser Bolz-Weber tar hun fullstendig avstand fra en slik måte å forstå nåden på, jfr. punktet/sitatet over; «We don`t continually improve ...» (Bolz-Weber, 2013, s. 49). Også her holder hun seg til den tradisjonelle lutherske forståelsen av at frelsen ikke avhenger av menneskelige gjerninger (kap. 2.1.3 og Hegstad, 2015, s. 182). Men med den kategoriske avvisningen av den effektive nådeforståelsen, kan man få inntrykk av at Bolz-Weber her faktisk er mer luthersk enn Luther selv! I følge finsk lutherforskning kan jo Luther, som jeg var inne på i kap. 2.1.4, ha hatt et noe mer nyansert syn på forholdet mellom nåde og gjerninger, selv om han også hevder at frelsen bygger på nåden alene. Leser man Bolz-Webers teologi i en større helhet, ser man at hun likevel ikke avviser gjerningene, men vektlegger at det er Gud som er i virksomhet i den troende, slik hun i *Accidental Saints* siterer fra Fil 2,13: «For det er Gud som er virksom i

dere, så dere både vil og gjør det som er etter Guds gode vilje». Bolz-Weber oppsummerer det slik; Gud gjør sin gjerning gjennom syndere: «And anyway, it has been my experience that what makes us the saints of God is not our ability to be saintly but rather God`s ability to work through sinners. The title «saint» is always conferred, never earned» (Bolz-Weber, 2015, s. 7). Altså: At den troende kalles «hellig» er Guds bekreftelse på hvordan Gud ser på henne, ikke en tittel den troende har gjort seg fortjent til.

3.4 Samtidig synder og hellig

- *We are simultaneously sinner and saint, 100 percent of both, all the time.* (Bolz-Weber, 2013, s. 49)

Å være hundre prosent synder og hundre prosent hellig samtidig er et stadig tilbakevendende tema i Bolz-Webers tekster. Hennes første bok *Pastrix* har på norsk fått tittelen *Synder og helgen* (etter undertittelen *The Cranky, Beautiful Faith of a Sinner and Saint*).⁵ Dette gjenspeiler det stadige fokuset på denne dobbeltheten; at alle troende er både syndere og hellige. Fokuset på å være samtidig synder og hellig er også et sentralt tema innenfor luthersk rettferdiggjørelseslære. I følge denne læren erklærer Gud at det troende mennesket er rettferdig, selv om det er en synder (kap. 2.1.5 og Hegstad, 2015, s. 183).

«Synder-aspektet» skriver Bolz-Weber fram i mange fortellinger om mennesker hun har møtt gjennom livet. Men først og fremst deler hun av sine egne erfaringer. I perioder i ungdomstiden var hun nærmest stolt over å leve så syndig som mulig (for eksempel i kapittel 3 i *Pastrix* hvor hun forteller fra tiden i «rus-kollektivet» Albion Babylon). Men også i sitt nåværende liv erkjenner hun at hun er en synder, og langt fra perfekt på noen som helst områder (for eksempel i kapittel 2 i *Accidental Saints* hvor hun forteller om sin egen arroganse og dårlige dømmekraft som pastor).

Forståelsen av mennesket som synder løper som en rød tråd gjennom bøkene. Det er fristende å låne Engedals beskrivelse av sårbarhet og si at ifølge Bolz-Webers teologisering er også

⁵ Se innledningskapittelet hvor jeg reflekterer rundt forholdet mellom begrepene *helgen*, *hellig* og *rettferdig*.

synden et «fellesmenneskelig eksistensielt grunnvilkår» (Engedal, 2015, s. 103). Bolz-Weber er i hvert fall enig med Luther i at alle mennesker er syndere (kap. 2.1.5 og Hegstad, 2015, s. 183).

Bolz-Weber beskriver, i en fortelling om skjærtorsdagens fotvask, synden som «skitne føtter»: «And to be clear, this wasn't after they'd tidied up first. Jesus met them where they were: with dirty feet, literally and metaphorically. Hours before his disciples betrayed, denied, and abandoned him, Jesus washed their filthy feet» (Bolz-Weber, 2015, s. 133). Her møtte Jesus disiplene slik de var, med all deres «dritt», bokstavelig og metaforisk. Disiplene hadde ikke forsøkt å vaske seg litt før de skulle møte Jesus; de var ikke «halv-rene», eller, i vår kontekst; halvveis syndere og halvveis hellige. Nei, de var hundre prosent skitne på beina, altså et bilde på at de var hundre prosent syndere.

Bolz-Weber låner et sitat fra Bonhoffer der han sier at evangeliet er vanskelig for de fromme å forstå, fordi nåden konfronterer de troende med det de faktisk er; syndere. Bolz-Weber setter dette i sammenheng med det kristne fellesskapet, som har til oppgave å stå sammen og peke på evangeliet:

This is why we have Christian community. So that we can stand together under the cross and point to the gospel. A gospel that Bonhoffer said is «frankly hard for the pious to understand. Because this grace confront us with the truth saying: You are a sinner, a great, desperate sinner, now come as the sinner you are to a God who loves you». (Bolz-Weber, 2015, s. 169)

I Bolz-Webers bøker er det altså et stort fokus på at enhver troende er hundre prosent synder. Men like stort er fokuset på at den som tar imot Guds nåde er hundre prosent rettferdig eller hellig. Heller ikke i «hellighets-aspektet» kan noe være halvveis. Nåden graderes ikke. Er du frelst så er du frelst, og du kan ikke redusere eller forminske den rettferdighet du er blitt tildelt, jfr. den tidligere beskrivelsen av «det salige bytte»: «God gathers up all our sin, [...] and transforms all that death into life» (Bolz-Weber, 2015, s. 18). Det som var dødt forvandles til liv, ikke til «halv-dødt».

3.5 Bibelen er ikke Gud

- *The Bible is not God. The Bible is simply the cradle that holds Christ. Anything in the Bible that does not hold up to the Gospel of Jesus Christ simply does not have the same authority.* (Bolz-Weber, 2013, s. 49)

Bibelen er ikke Gud, og Bibelens ulike deler; vers, påstander og budskap, må vektas etter hvordan de forholder seg til evangeliet om Jesus. Bolz-Weber uttrykker med dette et syn på at ikke alt i Bibelen har like stor autoritet, og at det som ikke handler om evangeliet om Jesus, er av mindre viktighet. Slik jeg leser Bolz-Weber setter hun budskapet om Guds nåde i samme kategori som evangeliet om Jesus. Med utgangspunkt i dette kan vi forstå det slik at Bibelen må leses i lys av nåden, og det som ikke samsvarer med nådens budskap kan og skal legges til side.

Bolz-Weber skriver om dette temaet med utgangspunkt i sine egne vonde erfaringer, blant annet fra oppveksten i en svært konservativ menighet. Som tenåring hadde Bolz-Weber en utfordrende oppførsel med stadig uttesting av grenser, noe som førte til gjentatte irettesettelser og sanksjoner fra menighetens ledende personer. Irettesettelsene ble gjort «i Guds navn» og med Bibelen i hånd, og tilsynelatende til den unge jentas eget beste, men det å få høre «sannheten talt i kjærlighet» ble til alt annet enn hjelp:

Apparently, if God wrote the Bibel (a preposterous idea), then any verse used to exclude, shame, harm, or injure another person is not only done in the name of God, but also out of love and concern for the other person. I had been that person on several occasions, lying spiritually bleeding on the ground, while the nice, well-meaning, and concerned Christians stood above me and smiled in condescension, so pleased with themselves that they had «spoken the truth in love». (Bolz-Weber, 2013, s. 38-39)

Bolz-Weber forteller om det anstrengte forholdet hun hadde til Bibelen, i rammen av historien om hvordan hun kom seg ut av sitt alkoholmisbruk. Margery i AA-gruppa snakket om Gud som en positiv kraft i livet, som var hverken sint, skuffet eller dømmende, og som kunne hjelpe henne med å bli «tørrlagt» (Bolz-Weber, 2013, s. 37). Dette var gudsbilder som var helt nye for Bolz-Weber, men som hun var åpen for å høre om. Men da Bibelen ble nevnt som en positiv ressurs, reiste hun seg og gikk. Så sterke var traumene fra ungdomstiden, at hun ikke klarte å forholde seg til Bibelen: «The book that God «wrote» had been used to hurt me and

others, so when someone mentioned it in a twelve-step meeting, that was all I could think of (Bolz-Weber, 2013, s. 39). Likevel, på et senere tidspunkt skulle hun komme til å se andre sider ved Bibelen, som skulle bli livsendrende: «Who knew that later I would come to love the Bible, once I discovered all the amazing parts no one ever talked about when I was growing up» (Bolz-Weber, 2013, s. 39).

Bolz-Weber tok altså en lang omvei før hun utviklet et positivt personlig forhold til Bibelen. Hun konkluderer med at Bibelen ikke er Gud, og at ikke alt i Bibelen skal ha samme autoritet. Likevel holder hun seg nøye til prekentekstene, slik de er fastsatt i hennes kirkesamfunn, for hver søndag og høytid i kirkeåret (Bolz-Weber, 2013, s. 88). Å holde seg til fastsatte prekentekster betyr at man ofte må arbeide med bibeltekster som det kan være krevende å komme til rette med. I de to bøkene jeg bruker som analysemateriale, er det er rød tråd i dette: De fleste kapitlene tar utgangspunkt i en prekentekst, og ofte er det en tekst som i utgangspunktet er utfordrende. Så, gjennom møter med mennesker, og refleksjoner rundt opplevelser i fortid og nåtid, aktualiseres bibeltekstene, og ofte dukker det opp uventede vinklinger og perspektiver som kan kaste nytt lys over velkjente, men noen ganger vanskelig tilgjengelige, tekster. Slik kommenteres Bolz-Webers bibeltolkning av Sunniva Gylver:

Jeg liker at hun stadig overrasker meg med en uventet tvist på tolkning og utlegning av søndagens tekst. [...] Jeg jobber mye med prekentekstene. Likevel blir jeg stadig overrasket over hva Bolz-Weber finner i tekstene. Hun er så aktuell, hun tar meg ofte på senga og hun er ikke redd for å bruke sine egne erfaringer. Hun ser de som faller utenfor – og inkluderer dem. (Gylver, sitert av Gilberg, i Vårt Land 22.01.23)

I sitatet over er Gylver også inne på et sentralt trekk ved Bolz-Webers bibeltolkning; fokus på de sårbare som av ulike grunner faller utenfor fellesskapet. Dette temaet behandles videre i kapittel 3.7 og i drøftingsdelen.

3.6 Fra Gud, til oss

- *The movement in our relationship to God is always from God to us. Always. We can't, through our piety or goodness, move closer to God. God is always coming near to us. Most especially in the Eucharist and in the stranger.* (Bolz-Weber, 2013, s. 49)

Bolz-Weber understreker her i det femte punktet dette: Det er alltid Gud som beveger seg nærmere oss. Vi kan ikke bevege oss nærmere Gud gjennom hverken fromhet eller godhet. Bevegelsen går alltid fra Gud, til oss. Bolz-Weber fremhever to områder hvor Gud kommer oss spesielt nær; i *nattverden* og gjennom *den fremmede*.

I forordet til *Patrix* skriver Bolz-Weber om hvordan hennes erfaring av Gud nesten alltid på en eller annen måte handler om død og oppstandelse (Bolz-Weber, 2013, s. XIX). Hun beskriver den første nattverd, hvor Jesus indikerer at han gir sin kropp for vennene sine, like før han går til korset. Men døden kan ikke holde på Gud, og, som hun beskriver det: «God said «yes» to all of our polite «no thank yous» by rising from the dead» (Bolz-Weber, 2013, s. XIX). Alt samles i dette: Død og oppstandelse. Det er både grusomt og meningsfylt; «Something has to die for something new to live» (Bolz-Weber, 2013, s. XX). Og menneskets plass i dette er at vi befinner oss så dypt nede som det er mulig å komme, når Gud strekker seg ned for å løfte oss opp i det nye livet: «It`s about how God continues to reach into the graves we dig for ourselves and pull us out, giving us new live...» (Bolz-Weber, 2013, s. XX).

I historiene Bolz-Weber deler møter vi alle slags mennesker, for eksempel rusmisbrukere, prostituerte, skeive, kriminelle, biskoper, advokater, prester, leger, popstjerner, tv-predikanter og mennesker med funksjonsnedsettelse. Mange av personene i bøkene tilhører flere av kategoriene samtidig. Men i forholdet til Gud er det ifølge Bolz-Weber helt likegyldig hvilke kategorier vi plasserer oss selv og andre i:

How we feel about Jesus or how close we feel to God is meaningless next to how God acts upon us. How God indeed enters into our messy lives and loves us through them, whether we want God`s help or not. (Bolz-Weber, 2013, s. 177)

Det handler altså ikke om hvor nær Gud vi føler at vi er, men at Gud kommer med sin kjærlighet inn i den troendes liv.

I tradisjonell luthersk rettferdiggjørelseslære har vi sett en vektlegging av den forensiske nådeforståelsen; nemlig det at den skyldige (den troende) går fri, fordi Jesus går i døden i stedet for den som egentlig hadde fortjent det (kap. 2.1.4). Det er Guds handling, Guds bevegelse, som er avgjørende. Denne tankegangen finner vi et tydelig ekko av i Bolz-Webers

budskap om retningen i bevegelsen; fra Gud, til oss. Men også i en nyere måte å lese Luther på, som kan sammenholde den forensiske og den effektive nådeforståelsen slik den finske lutherforskningen viser, ser vi at grunnlaget for frelsen ligger i Guds handlinger og bevegelse mot den troende, ikke omvendt: Det er den rettferdighet som Gud har tilregnet mennesket i Kristus som den troende skal dømmes etter, ikke menneskets egen rettferdighet (Hegstad, 2015, s. 186). Altså; Gud tilregner, det er Gud som beveger seg mot mennesket. Og; grunnlaget er Kristi rettferdighet, ikke menneskets rettferdighet. Rettferdigheten kommer fra Gud, til oss. Igjen; Guds bevegelse mot mennesket. Og til sist: Troen er ikke en rent menneskelig gjerning, men et uttrykk for at Kristus har tatt bolig i den troende (Hegstad, 2015, s. 186). Kristus tar bolig i mennesket; bevegelsen går fra Gud, til oss.

Bolz-Weber plasserer seg altså her innenfor den lutherske tradisjon og teologi. Når hun understreker hvordan Gud møter oss spesielt gjennom nattverden, ser hun den i sammenheng med Jesus død og oppstandelse, som hun beskriver som det sentrale omdreiningspunktet i kristen tro. Som Luther fant ut i sin jakt på nåden, understreker Bolz-Weber at redningsaksjonen fra død til liv er Guds handling og bevegelse mot mennesket, og ikke noe vi kan posisjonere oss til gjennom våre gjerninger.

I opplistingen ovenfor med eksempler på ulike mennesker vi møter i Bolz-Webers bøker, ligger også en dypere innsikt; det er gjennom alle disse, alle slags «fremmede», vi kan møte Gud på en spesiell måte. Gud viser seg gjennom den fremmedes ansikt, og hever seg over våre kategoriseringer og rangeringer av mennesker. Ofte er det på de mest uventede steder vi kan få et glimt av Guds ansikt og hans rike: «The kingdom of heaven, which Jesus talked about all the time, is, as he said, here. At hand. It's now. In ways you'd never expect» (Bolz-Weber, 2013, s. 163). Den vi kategoriserer som den mest sårbare, kan overraskende nok være den som tydeligst viser oss Gud.

3.7 Sårbarhetens rolle i Bolz-Webers nådeteologi

Bolz-Weber er altså opptatt av at vi alle er sårbare og trenger hverandre til å vise hverandre Guds nåde. Denne forståelsen er i tråd med hvordan Engedal fremhever at vi alle er bærere av en eksistensiell grunnleggende sårbarhet (kap. 2.4 og Engedal, 2015, s. 103). Bolz-Weber minner om at her stiller vi alle med samme utgangspunkt, vi gir og vi får av hverandre:

But we do get to experience Jesus in that holy place where we meet others` needs and have our own needs met. We are all the needy and the ones who meet needs. To place ourselves or anyone else in only one category is to lie to ourselves. (Bolz-Weber, 2015, s. 48)

Vi er altså alle både givere og mottakere; vi bærer i oss både ressurser og behov.

Vi har sett at sårbarhet kan kategoriseres i ulike nivåer, deriblant langs en akse som går fra svakhet eller ulempe til styrke eller ressurs. Dersom vi ser på sårbarhet som en ulempe (kap. 2.3.1 og Graff-Kallevåg & Stålsett, 2021, s. 4), gir det mening å spørre hvordan nåden kan bidra til å gjøre oss mindre sårbare. Men Bolz-Weber ser sårbarheten i et bredere perspektiv. Den er ikke nødvendigvis bare en svakhet, men en verdifull side ved oss selv:

In the kingdom of God, we need not cultivate a persona to hide the lame, poor, blind, or crippled parts of us. The unflattering photos. The parts that have nothing to offer, that must rely on others for help. In other words, the uncool parts of us are exactly what Jesus invites to sit and eat around his table. (Bolz-Weber, 2015, s. 125)

Altså: I stedet for å forsøke å redusere vår sårbarhet slik at vi blir verdige til å sitte til bords med Jesus, er det de vi faktisk er, med nettopp våre sårbare sider, Jesus inviterer til måltidsfellesskap med seg (Bolz-Weber, 2015, s. 125).

Jeg oppfatter at Bolz-Weber her peker på at de sårbare sidene er en viktig del av menneskers identitet. Disse sidene trenger ikke å gjemmes bort, tvert imot kan de verdsettes, slik Bolz-Weber i utsagnet ovenfor hevder at Jesus gjør. Sårbarheten kan på denne måten sees på som en styrke; den viser et sant og ærlig bilde av hvem vi er. Mennesker blir, med all sin grunnleggende sårbarhet, akseptert av Gud og invitert til måltidsfellesskap med Jesus.

At sårbarhet på ulike måter blir sett på som en styrke eller en ressurs er et gjennomgående trekk i Bolz-Webers nådeteologi. Jeg oppfatter altså at Bolz-Weber framstiller den menneskelige sårbarheten ganske positivt; som en åpning for nåde, aksept og gjenopprettelse. Spørsmålet er om denne positive vinklingen av sårbarhet kan stå seg i møte med livets harde realiteter, hvor mennesker lever i lidelse som følge av sin sårbarhet. Dette skal jeg se nærmere på i drøftingen.

4 Drøfting

4.1 Kan nåde «kurere» sårbarhet?

Graff-Kallevåg og Stålsett kategoriserer, som vi så i teoridelen, sårbarhet i tre ulike nivåer: Ulempe, uunngåelig og ressurs. Jeg har argumentert for at Engedal, i kraft av å kalle sårbarheten for et fellesmenneskelig eksistensielt grunnvilkår, tar utgangspunkt i at sårbarheten er noe grunnleggende, altså uunngåelig. Videre så vi at Engedal i hver enkelt dimensjon i den relasjonelle veven peker på at det finnes mulighet for at sårbarhet kan være en ulempe eller en ressurs (kap. 2.5 og Engedal, 2015, s. 108 og 110). Når jeg i min problemstilling spør hvilke ressurser nåde kan tilføre den grunnleggende menneskelige sårbarheten, går det opp for meg nå at jeg med denne problemstillingen kanskje ubevisst har tillagt sårbarhet en egenskap av å være «ulempe», og altså noe som jeg vil se på om nåden kan hjelpe meg til å komme til rette med eller kanskje helst å bli kvitt. Men både Engedal og Graff-Kallevåg og Stålsett holder muligheten åpen for at sårbarheten kan være en styrke eller en ressurs, og ikke kun en svakhet eller ulempe. Dette gjør det interessant å undersøke hvilket syn Bolz-Weber har på sårbarheten, særlig i relasjon til nåden. Er sårbarheten en svakhet som kan «kureres» med nåde? Eller kan sårbarheten være en styrke, også sett i forhold til nådeforståelsen?

Mine to første forskningsspørsmål har jeg belyst i analysedelen, og jeg skal nå kort drøfte og oppsummere dem. For å besvare mitt tredje forskningsspørsmål, som sammenfaller med avhandlingens problemstilling, skal jeg bruke en artikkel av Jan-Olav Henriksen til å belyse hvordan religion i praksis kan bidra til orientering og endring i menneskers liv, i vår sammenheng hvordan både nåde og sårbarhet kan være ressurser for dette. Videre skal jeg i forlengelsen av dette drøfte sårbarhetens mulighet for å endres fra å være en svakhet til å bli en styrke.

4.2 Luther, Bolz-Weber og hellige syndere. Om noen dimensjoner av luthersk rettferdiggjørelseslære i Bolz-Webers nådeteologi.

I kapittel 3.4 analyserte jeg hvordan Bolz-Weber argumenterer for at mennesket er samtidig hundre prosent synder og hundre prosent hellig. Innenfor nådeteologien er det et poeng at vi mennesker ikke klarer å bekjempe synden selv. Å skulle fjerne synden ville være som å ta livet av oss selv. Hvis vi skal overvinne synden trenger vi en frigjørende kraft utenfra. Det er her nåden kommer inn. Bolz-Weber beskriver hvordan nåden tilbys som en ufortjent gave som gir oss liv og frihet i bytte mot død og elendighet, i den prosessen som Luther betegnet som «det salige bytte» (Bolz-Weber, 2015, s. 18). «Det salige bytte» innebærer at den som er hundre prosent synder, ved å motta nådens gave, får status som hundre prosent rettferdig eller hellig, og at man fra dette øyeblikket bærer begge disse statusene samtidig.

Gjennom min analyse av Bolz-Webers nådeteologi, finner jeg at en konklusjon på det første forskningsspørsmålet kan være at Bolz-Webers teologi om nåde i hovedsak står i kontinuitet med sentrale dimensjoner i luthersk rettferdiggjørelseslære. Hun vektlegger særlig ideen om «det salige bytte», mer enn «den stedfortredende soningsdød», og beskriver rettferdiggjørelsen i forensiske termer. Om noe, er hun på grensen til å være mer luthersk enn Luther selv, når hun hevder at rettferdiggjørelsen bygger på en rent forensisk nådeforståelse. I følge finsk lutherforskning kan som sagt Luthers syn i dette spørsmålet nyanseres noe (kap. 2.1.4).

Bolz-Weber tilfører også flere aspekter til nådeforståelsen, ved at hun fortolker den inn i en ny tid, og med et særlig henblikk på utsatte grupper.

4.3 Hvordan relatere læren om nåde til menneskelig sårbarhet? En kritisk refleksjon.

Mitt andre forskningsspørsmål handler om hvordan Nadia Bolz-Weber relaterer læren om nåden til menneskers grunnleggende sårbarhet. Fortellingen om Margery (kap. 3.5 og Bolz-Weber, 2013, s. 37ff) er et av mange eksempler Bolz-Weber bruker for å understreke de positive mulighetene som ligger i sårbarheten; den kan hjelpe oss med å innse at vi trenger

Guds nåde. Bolz-Weber vektlegger ofte sårbarhetens styrker og ressurser. Det kan oppfattes som et noe ensidig positivt syn. Her vil jeg reflektere over hvordan dette synet kan nyanseres:

Vi har sett hvordan sårbarheten kan være en styrke. Likevel er sårbarhetsteoriene klare på at det alltid finnes en reell mulighet for at sårbarheten kan være en ulempe, en byrde og en belastning. Det er fint å fokusere på positive muligheter, men for den sårbare som står midt i lidelsen, er behovet for å redusere sårbarheten større enn ønsket om å finne positive sider ved den. Hva sier Bolz-Webers nådeteologi om dette? Bolz-Weber hevder at det ikke er noe svar på hvorfor det finnes lidelse, men, sier hun, det finnes mening (Bolz-Weber, 2013, s. 86). Hun forklarer hva som gir mening for henne: «And for me that meaning ended up being related to Jesus – Emmanuel – which means «God with us». We want to go to God for answers, but sometimes what we get is God`s presence (Bolz-Weber, 2013, s. 86). Om ikke vi opplever at Gud gir oss svar, så kan vi oppleve at Gud gir oss sitt nærvær.

«Det salige bytte» handler om at Gud av nåde gir den troende liv og frihet i bytte mot synd og død. I *Pastrix* tar Bolz-Weber dette et skritt videre; hun fokuserer ikke bare på hva «Det salige bytte» innebærer for oss, men hva det innebærer for Gud:

God was not looking down on the cross. God was hanging *from* the cross. God had entered our pain and loss and death so deeply and took all of it into God`s own self so that we might know who God really is. (Bolz-Weber, 2013, s. 86)

Gud tok vår smerte ikke bare for at Gud skulle kunne kjenne oss, men for at vi skulle kunne kjenne Gud. Selv om vi ikke får svar på lidelsens problem, kan vi få svar på hvor Gud er; Gud er med oss (jfr. over: Emmanuel – Gud med oss). Gud er i lidelsen, sammen med den som lider. Dette svaret finner vi i tankesettet om nåden, i teologien til både Bolz-Weber og Luther.

Vi ser at sårbarheten på den ene siden kan være en ulempe som vi kan ønske å bli kvitt, mens på den andre siden kan den være en ressurs; den kan gjøre oss mottagelige for den store gaven som Guds nåde er. Sårbarhet kan være verdifullt, men den kan også representere vonde erfaringer. Kirkens budskap om nåde for sårbare mennesker må formidles på en ansvarlig måte som ikke forherliger sårbarheten og slik fører til større lidelse. At Gud er med oss i lidelsen, trenger ikke forstås som at Gud ønsker at vi skal forholde oss passivt til lidelsen. I

følge luthersk teologi er nåden en frigjørende kraft! Budskapet må være at nåden setter fri, ikke bare at den hjelper til med å utholde lidelsen.

Et annet moment er hvem nådeforkynnelsen retter seg mot. Tradisjonelt har luthersk nådeforkynnelse hatt et pietistisk preg, som oppmuntrer til ydmykhet og selvoppgivelse, altså en type positiv tenkning om det sårbare. Dette kan ha en god funksjon når forkynnelsen rettes mot privilegerte grupper, som muligens kan ha godt av å øve seg i ydmykhet. Men en nådeforkynnelse som rettes mot for eksempel overarbeidede, selvutslettende, fattige eller undertrykte grupper, kan kanskje heller med fordel understreke nådens frigjørende kraft. Jeg skal komme kort tilbake til hvordan for eksempel feministteologi og frigjøringsteologi begrunner dette (Wells & Quash, 2017, s. 160ff).

En konklusjon kan bli at vi kan verdsette det som kan være positive sider ved sårbarheten; den kan utvikle vår evne til forståelse, empati og aksept av andre og oss selv, og gjøre oss mottagelige for nåden. Men siden nåden bringer budskap om frihet, må den som forkynner nåde arbeide for å redusere den lidelse og ufrihet som kan følge av sårbarheten. Og der lidelse likevel erfarer kan det være en trøst og støtte i å få tro at Gud er med; at Guds nåde omslutter den troende også i lidelsen.

4.4 Nåde og sårbarhet; forholdet mellom religion som tankesett og erfart virkelighet.

Bolz-Weber forklarer hvordan Margery i AA-gruppa brukte Gud som et redskap i sin kamp for å holde seg borte fra alkohol: «For her, God was the key to staying sober. Her relationship to God wasn't doctrinal. It was functional» (Bolz-Weber, 2013, s. 37). Altså brukte Margery sin relasjon til Gud som den støtten hun trengte. Ved å gjøre seg sårbar overfor Gud og avhengig av Gud kunne hun bekjempe sin usunne sårbarhet for og avhengighet av alkohol. Slik ble sårbarheten en ressurs som gjorde Margery mottagelig for at gudsrelasjonen kunne bli en helbredende kraft i hennes liv.

For Margery var troen mer enn en teori. Gudstroen var noe praktisk og funksjonelt, noe hun konkret brukte for å komme seg gjennom sine daglige utfordringer. Jan-Olav Henriksen belyser i sin artikkel «Everyday religion as orientation and transformation: A challenge to

theology» nettopp dette temaet: Hvordan mennesker bruker religion i sine liv, ofte mer som en konkret praksis som er av betydning i hverdagen, enn som et sett med læresetninger eller en diffus teori. Gjennom en kritisk lesning av Ammerman (2014) og Mercandante (2014) utfordrer Henriksen teologifagets tradisjonelle fokus på religion som teori og læresetninger eller doktriner, og dreier fokuset mot religion som noe som kan gi hjelp til orientering (altså definering eller identifisering i eget liv) og transformasjon (altså endring eller utvikling) (Henriksen, 2016, s. 36). I sin konklusjon peker Henriksen på at i stedet for å se religiøse praksiser kun som noe som er uttrykk for den tro og det verdisett man bekjenner seg til, så kan det være slik at «doctrine and belief emerge from practises related to orientation and transformation» (Henriksen, 2016, s. 48), altså at det jeg tror på og holder for å være sannhet springer ut av det jeg erfarer gir meg en identitet, det som gir livet mening og retning.

Henriksens refleksjon rundt hvordan mennesker bruker religiøse praksiser som grunnlag for sine tankesett rundt religion, kan eksemplifiseres med hvordan Margery bruker Gud som en alliert i sine daglige utfordringer. Ut fra sine erfaringer med Gud danner Margery seg et tankesett eller en teori om hvordan Gud er. Denne tankegangen om religion som funksjonell og ikke bare et sett med teoretiske verdier, er relevant i vår sammenheng. Sårbarhet kan være en konkret erfaring, et fenomen som kan oppleves som svakhet eller styrke, avhengig av situasjonen og menneskene man forholder seg til. Nåde kan også være noe vi konkret erfarer; en opplevelse av at Gud vil oss det beste, Gud tilbyr frelse. Ut fra disse erfaringene kan det dannes et tankesett som forklarer hvordan det henger sammen at den som regner seg som en sårbar synder får tilgang til noe som er hellig. Slik kan religiøs praksis brukes til å utvikle en forståelse for eksempel om at sårbarhet kan være en styrke; sårbarheten viser den troende at hun trenger Guds nåde, og gjør henne åpen for å ta den imot. Poenget er altså at forståelsen dannes som følge av konkrete religiøse erfaringer og praksiser, ikke omvendt.

Så er det ikke alltid slik at teoriene stemmer med levd erfaring. Vi har sett at mens sårbarheten på den ene siden kan oppleves som noe verdifullt, kan den på den andre siden oppleves som en byrde. Hvilke muligheter finnes for at sårbarheten kan gå fra å være en svakhet til å bli en styrke?

4.5 Sårbarhet som svakhet og som styrke. En døråpner for nåden?

Innenfor sårbarhetsteori har vi sett beskrivelse av aksene som går fra sårbarhet som fenomen i relasjon til naturen, til medmennesket, til fellesskapet, og til min selv-relasjon (Engedal, 2015, s. 106ff). Vi har også sett aksene som går fra sårbarhet som ulempe, via sårbarhet som noe uunngåelig, til sårbarhet som ressurs (Graff-Kallevåg & Stålsett, 2021, s. 4ff). Sårbarheten beveger seg langs disse aksene. Den kan framstå som noe verdifullt, for eksempel ved å vekke medfølelse og empati. Men den kan også framstå som noe skrekkelig, for eksempel når mennesker lider som følge av undertrykkelse og vold. Den relasjonelle veven (Engedal, 2015, s. 106ff) viser et bredt spekter av mulig ødeleggende sårbarhet. Naturen er sårbar for menneskers påvirkning, mens mennesker er sårbare overfor naturkreftene. Samfunn kan undertrykke enkeltmennesker, og enkelte mennesker kan undertrykke hele samfunn. Undertrykkelse og vold kan skje i nære relasjoner. Dette er bare noen eksempler på hvordan sårbarheten gjør oss utsatt for misbruk og lidelse. Frigjøringssteologi og feministteologi, for eksempel, har mye å si om dette. Disse og lignende teologier bygger på begrunnelsen om at Gud står på den sårbare side i kampen mot undertrykkelse og maktmisbruk (Wells & Quash, 2017, s. 160ff). Sårbarheten fremstår altså aldri isolert; den står alltid i forhold til noen andre, eller for eksempel naturens, aktivitet.

Engedal beskriver i sin fjerde sårbarhetsdimensjon hvordan vi alle er avhengige av vårt forhold til og vårt samspill med andre for å kunne definere vårt eget selvbilde (Engedal, 2015, s. 108f). Bolz-Weber har i beskrivelsen av sin egen prosess med å finne fram til nåden, vist til noen av sine sårbare sider. Hun forteller om hvordan både hennes syn på seg selv og gudsbildene hennes ble preget av ulike mennesker, for eksempel først lederne i oppvekstmenigheten, og senere Margery i AA-gruppa. I disse to eksemplene opplevde Bolz-Weber sin sårbarhet og sitt selvbilde på helt forskjellige måter. I oppvekstmenigheten ble hennes sårbarhet sett på som en svakhet og en ulempe, som det ble forventet at hun skulle kjempe mot og prøve å overvinne. I AA-gruppa fikk hun erfare at hennes sårbarhet kunne være en styrke og en ressurs, som hun trengte for å innse sine utfordringer og for å klare å ta imot hjelp fra andre.

Problemstillingen min handler om hvilke ressurser nådeteologi kan yte i møte med grunnleggende menneskelig sårbarhet. Gjennom arbeidet har jeg reflektert stadig mer over det motsatte spørsmålet: Hvordan kan menneskers grunnleggende sårbarhet være en ressurs for å

bedre forstå Guds nåde? Bolz-Weber hevder at ingen av oss ønsker å trenge nåden: «I don't want to need it. Preferably I could just do it all and be it all and never mess up» (Bolz-Weber, 2015, s. 179). Det er krevende å innrømme at vi ikke klarer alt selv, og at vi har bruk for nåde. Det kan oppleves overveldende å forholde seg til så mye nåde og kjærlighet; «we humans don't really know how to respond to the kind of grace and love shown us in Jesus Christ» (Bolz-Weber, 2015, s. 140). Selv om sårbarheten kan være krevende å forholde seg til, har vi sett at sårbarheten kan være en styrke for eksempel fordi den kan utløse forståelse og empati i forhold til andre. Kanskje kan den også hjelpe oss til å akseptere våre egne svake og utilstrekkelige sider? Slik kan det kanskje kunne argumenteres for at en styrke ved sårbarheten er at den kan hjelpe oss til å erkjenne at vi har behov for nåde, og på den måten sette oss i stand til å ta imot nådens frigjørende kraft.

Sårbarhetens konsekvens avhenger altså av hva vi eksponeres for. Stilt overfor maktmisbruk og undertrykkelse blir sårbarheten en svakhet som medfører lidelse. Men stilt overfor nåde, aksept og kjærlighet kan sårbarheten være en styrke; en verdifull ressurs som kan berike menneskers liv og relasjoner.

5 Oppsummerende konklusjon

Jeg har analysert Nadia Bolz-Webers nådeteologi i lys av tradisjonell luthersk rettferdiggjørelseslære, og drøftet hvordan nådeteologi kan være en ressurs i møte med menneskers grunnleggende sårbarhet. Teorigrunnlaget om sårbarhet viser at sårbarhet ikke er en konstant størrelse, men at den beveger seg langs akser som går fra ulempe til ressurs, og fra store perspektiver som naturen og universet, til det næreste av alt; menneskets selv-relasjon. I de ulike dimensjonene av sårbarhet kan nådeteologien yte ressurser i det at den kan møte oss med et svar på vår sårbarhet; nemlig at vi er elsket, ønsket og akseptert av Gud, med alle våre sider, både sterke og svake. Vi har sett at det kanskje også kan være slik at det nettopp er våre sårbare sider som kan få oss til å erkjenne at vi har behov for Guds nåde, og slik gjøre oss mottagelige for den.

I analysen har jeg vist hvordan Bolz-Weber vektlegger sårbarhetens verdifulle sider og dens rolle som noe som kan åpne for nåden. Samtidig som jeg følger hennes argumentasjon for

sårbarheten som en ressurs, må vi erkjenne at sårbarhet og lidelse er konkrete problemer i mange menneskers liv. Kirkens forkynnelse må utruste mennesker til å snakke sant om sine liv og sin sårbarhet, for eksempel ved å sette mennesker fri til å komme ut av skadelige relasjoner. Den grunnleggende sårbarheten som vi alle bærer i oss, kan gjøre oss utsatt for maktmisbruk og utnyttelse. I luthersk rettferdiggjørelseslære er nettopp nådens frigjørende kraft et sentralt trekk. Sett i et sårbarhetsperspektiv er det avgjørende viktig at forkynnelsen om nåde må være et budskap om frihet, og ikke noe som bidrar til å opprettholde undertrykkelse.

6 Kilder

Bibel 2011. Det Norske Bibelselskap.

Bispemøtet (2017). Guds nåde setter fri. En uttalelse fra Bispemøtet ved 500-årsmarkeringen av reformasjonen. <https://www.kirken.no/nb-NO/gamle%20sidersnarveier/reformasjon-2017/nyheter-om-reformasjonsmarkeringen/guds-nade-setter-fri/>

Bolz-Weber, N. (2013) *Pastrix. The Cranky, Beautiful Faith of a Sinner & Saint*. Worthy Publishing.

Bolz-Weber, N. (2015) *Accidental saints. Finding God in all the wrong people*. Convergent Books.

Engedal, L. G. (2015). Når ansikt åpner seg: Sårbarhet som grunnvilkår i kristen livstydning. I L. G. Engedal, T. Fagermoen og A. Sandsmark (Red.), *Trosopplæring for alle? Læring, tro og sårbare unge* (s. 103-124). IKO-Forlaget.

Gilberg, L. (2023, 22. januar). Amerikansk prest ga Sunniva Gylver et nytt syn på nåden. *Vårt Land*. <https://www.vl.no/kultur/2023/01/22/amerikansk-prest-ga-sunniva-gylver-et-nytt-blikk-pa-naden>

Graff-Kallevåg, K. & Kaufmann, T. S. (2018). Spiritualitet i kirkens trosopplæring. I K. Graff-Kallevåg og T. S. Kaufmann (Red.), *Byggekløss-spiritualitet? En studie av spiritualitet i Den norske kirkes trosopplæring* (s. 8-24). IKO-forlaget.

Graff-Kallevåg, K. & Stålsett, S. J. (2021). Vulnerability in the arena of strength: An analysis of Christians sermons in the context of international sporting events. *Studia Theologica - Nordic Journal of Theology*, 88-104. <http://dx.doi.org/10.1080/0039338X.2021.1937313>

Grenholm, C.-H. (2006). *Att förstå religion: Metoder för teologisk forskning*. Studentlitteratur.

Hegstad, H. (2015). *Gud, verden og håpet: Innføring i kristen dogmatikk*. Luther Forlag.

Henriksen, J.-O. (2016). Everyday religion as orientation and transformation: A challenge to theology. *Nordic Journal of Religion and Society*, 36-51. <https://doi.org/10.18261/issn.1890-7008-2016-01-03>

Luther, M. (1520). Om den kristne frihet. I Aschim, P. K. og Rasmussen, T. (Red.) (2016). *Reformasjon nå. Luther som utfordring og ressurs for Den norske kirke* (s. 275-303). Eide forlag.

Peters, T. (2006). Six Ways of Salvation: How Does Jesus Save? *Dialog: A Journal of Theology*, 223-235.

Wells, S. & Quash, B. (2017). *Introducing Christian Ethics. Second Edition*. Wiley Blackwell.